

Õiguskantsler

Esimees Priit Pikamäe
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 05.12.2014 nr 4-3-201-14

Meie 16.12.2014 nr 9-2/141460/1405168

Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku § 311¹ lg 3

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole palvega anda seisukoht asjas, kus Tartu Maakohus algatas 24.11.2014 määrusega nr 2-13-10795 põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse tsiiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 311¹ lg 3 Eesti Vabariigi põhiseadusele (PS) vastavuse küsimuses.

Tutvunud Tartu Maakohtu 24.11.2014 määrusega ja kohtute infosüsteemis (KIS) sisalduvate materjalidega, leian, et **TsMS § 311¹ lg 3 ei ole asjassepuutuv säte ning konkreetne normikontroll on seega lubamatu.**

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt. Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalune säte

TsMS § 311¹ lõige 3:

„§ 311¹ lg 3. Menetlusdokumendi elektrooniline kättetoimetamine
/.../

(3) Menetlusdokument loetakse kätte toimetatuks, kui saaja avab selle infosüsteemis või kinnitab infosüsteemis selle vastuvõtmist dokumenti avamata, samuti siis, kui seda teeb muu isik, kellel saaja võimaldab infosüsteemis dokumente näha. Dokumendi kättetoimetamise registreerib infosüsteem automaatselt.

/.../.“

II Õiguskantsleri seisukoht

2.1. Olulisemad kohtuasja asjaolud

1. Kohtuasja materjalidest nähtub, et 27.08.2014 määrusega rahuldaski Tartu Maakohus osaliselt kostja avalduse menetluskulude kindlaksmääramiseks.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

2. Määrus toimetati kostja esindajale kätte elektrooniliselt TsMS § 311¹ lg 6 alusel, mille järgi on mh advokaadile kättetoimetamisel reegelvormiks elektrooniline. E-toimiku süsteem luges maakohtu määruse kättetoimetatuks 09.09.2014 kl 12.17 (seega oleks viimane määruskaebuse esitamise päev olnud 15-päevase kaebetähtaja tõttu 24.09.2014).

3. 26.09.2014 esitas kostja esindaja vaidlusaluse määruse peale määruskaebuse (04.11.2014 esitas kostja esindaja täiendavad seisukohad seoses hageja 13.10.2014 vastusega kohtule). Kostja esindaja väitis, et ta sai määruse kätte alles 25.09.2014, kui selle edastas hageja esindaja ja maakohtu nooremreferent. Esindaja sõnul võttis ta 09.09.2014 vastu hoopis Tallinna Ringkonnakohtu 08.09.2014 määruse asjas nr 1-14-6771. Ka ei ole esindaja saanud kohtuasja käigus korduvalt kasutatud e-posti aadressil menetlus@thor.ee ühtki teavitust e-toimiku poolt. E-toimiku teavitus, et vaidlusalune määrus on e-toimikus kättesaadav, ning teavitus kohtumääruse kättetoimetatuks lugemise kohta on saadetud vanale (oli kasutusel 3 aastat tagasi) menetlusvälisele e-posti aadressile, mis ei kuulu enam kostja esindaja advokaadibüroole. Kostja esindaja edastas ka Zone Media OÜ kirja, millest nähtub, et kõnealuse menetlusvälise e-posti aadressiga postkast ületas piirmahu (nii 27.08.2014 kui ka 09.09.2014), mistõttu saadeti e-toimiku teavitused sellekohase veateatega tagasi aadressile mittevastata@just.ee.

4. Tartu Maakohus luges TsMS § 307 lg 3 alusel vaidlusaluse 27.08.2014 määruse kostja esindajale kättetoimetatuks 25.09.2014 (s.o tegelikult saajani jõudmisest) ning võttis TsMS § 663 lg 1 alusel kostja 26.09.2014 määruskaebuse menetlusse (26.09.2014 määruskaebuse tähtaegseks lugemise selge sedastus on 24.11.2014 määruse punktides 5 ja 11.).¹

5. 24.11.2014 määrusega tunnistas maakohus TsMS § 311¹ lg 3 vastuolus olevaks põhiseadusega (määruse põhjendavas osas viitas kohus PS § 24 lõigetele 2 ja 5) ning edastas selle Riigikohtule menetluse algatamiseks.

2.2. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse lubatavus

6. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Menetlusnorm on asjassepuutuv siis, kui kohus pidi konkreetsetes menetluses kohaldama neid menetlusnorme kohtuotsuseni jõudmiseks.² Lisaks tuleb analüüsida, kas otsustava tähtsusega õigusnormi leidmiseks on kohus tuvastanud asja lahendamiseks olulise tähtsusega asjaolud ning kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistatud normi, samuti norme, mis määratlevad põhiseadusvastaseks tunnistatud sätte kohaldamise tingimused ja ulatus.³

7. TsMS 6. osa „Kättetoimetamine“ üldsätetes asuv norm § 307 lg 1 sätestab üldreegli, millal loetakse menetlusdokument kättetoimetatuks (s.o presumptsiooni): menetlusdokument on kätte toimetatud alates dokumendi või selle kinnitatud ära kirja või väljatrüki üleandmisest saajale, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Teisisõnu võib konkreetse kättetoimetamise viisi juures näha ette erandi toodud reeglist. Nii on elektroonilise kättetoimetamise juures TsMS § 311¹ lõikes 3 sätestatud presumptsiooni erinorm.

¹ KIS-ist ei nähtu, et kohus oleks teinud eraldi määrust, millega luges 27.08.2014 määruse kättetoimetatuks 25.09.2014. Kohus küsis 01.10.2014 kirjas nr 2-13-10795 Sotsiaalkindlustusametile „kas kaebus on võetud õigesti maakohtu menetlusse“ – selline sõnastus viitab kohtu eelnevalt tehtud otsustusele, et määruskaebus on võetud menetlusse (ja seega loetud tähtaegseks). TsMS § 663 lg 1 järgi kohus kontrollib mh, kas määruskaebus on esitatud seadusega ettenähtud nõuete kohaselt ja tähtajast kinni pidades ning määruskaebuse menetlusse võtmist ei pea eraldi vormistama.

² Viimati RKÜKm 26.06.2014, nr 3-2-1-153-13, p 52.

³ Nt RKPJKo 31.03.2011, nr 3-4-1-19-10, p 23.

8. Sama üldsätetes asuva TsMS § 307 lg 3 lisab, et kui dokument on jõudnud menetlusosalise kätte, kellele dokument tuli kätte toimetada või kellele dokumendi võis vastavalt seadusele kätte toimetada, ilma et kättetoimetamist oleks võimalik tõendada või kui on rikutud seaduses sätestatud kättetoimetamise korda, loetakse dokument menetlusosalisele kätte toimetatuks alates dokumendi tegelikust saajani jõudmisest. Tsiteeritud normist nähtub, et juhul kui kohus loeb tõendatuks, et seaduses sätestatud menetluskorda kättetoimetamiseks rikuti, siis kättetoimetamise presumptsioon (TsMS § 307 lg 1 või konkreetse kättetoimetamise viisi juures sätestatu) ei kehti – dokument loetakse kättetoimetatuks tegelikust saajani jõudmisest. Kuigi norm sõnaselgelt seda ette ei näe, olen seisukohal, et TsMS § 307 lõikes 3 sätestatud erand (loetakse kätte toimetatuks „tegelikust saajani jõudmisest“) seaduses sätestatud kättetoimetamiskorra rikkumise puhuks on kohaldatav kõigi kättetoimetamisviiside (sh elektroonilise kättetoimetamise) suhtes. Sellist tõlgendust toetab ka n-õ põhiõiguste sõbralikum tõlgendamiskohustus.⁴

9. Eeltoodud kirjeldusest nähtub, et Tartu Maakohus luges TsMS § 307 lg 3 alusel vaidlusaluse 27.08.2014 määruse kostja esindajale kättetoimetatuks 25.09.2014 (tõsi, ei ole vormistatud eraldi määrust ning ka 24.11.2014 määruse resolutsioon sellekohast sedastust ei sisalda – see nähtub üksnes määruse põhjendavast osast). Sellest võib järeldada, et kohus on kõnealusel juhul jõudnud arusaamiseni, et antud juhul „on rikutud seaduses sätestatud kättetoimetamise korda“ TsMS § 307 lg 3 mõttes. Kohus analüüsis määrukses abstraktselt KIS2 rakendamise probleeme, vigaste andmete „tootmist“ ja infosüsteemi vigade riskiga seonduvat, kuid ei ole üheselt täpsustanud, milles eelnimetatud seaduses sätestatud korra rikkumine konkreetsel juhul seisnes. Kuigi põhivaidlus seisneb selles, kas advokaat avas või mitte 09.09.2014 kl 12.17 vaidlusaluse kohtumääruse (tegu eeskätt tõendamise küsimusega), siis kohtumääruse punktist 8 (ja ka punktist 10) nähtuvalt võib järeldada, et kättetoimetamise korra rikkumiseks TsMS § 307 lg 3 mõttes on kohtu hinnangul menetlusvälise e-posti aadressi kasutamine teavituste edastamisel. Nii sätestab TsMS § 311¹ lg 1 p 1, et dokumendi kättesaadavaks tegemise kohta edastatakse teavitus kohtule avaldatud elektronpostiaadressil⁵ ja telefoninumbril⁶ (dokumendi avamise kohta teavituse saatmise kohustust TsMS ette ei näe).

10. TsMS § 311¹ (ega ka § 60¹, s.o e-toimiku menetlemise infosüsteemi reguleeriv norm) ei täpsusta, mida lugeda „avaldatud elektronpostiaadressiks“ antud normi tähenduses, kuid mõistlik on tõlgendada sellist formuleeringut viisil, et mõeldud on konkreetse kohtuasja menetluse käigus kohtule teatavaks tehtud elektronpostiaadressi.⁷ Sellist tõlgendust toetab ka TsMS § 338 lg 1 p 1 (kohaldub tulenevalt TsMS § 363 lõikest 1), mille järgi menetlusosalise poolt kohtule esitatavas menetlusdokumendis, muu hulgas hakis, vastuväites ja kaebuses, märgitakse menetlusosaliste ning nende võimalike esindajate nimed ja aadressid ning sidevahendite andmed. On põhjendatud lähtuda arusaamast, et tehes teatavaks oma kontaktandmed konkreetsel juhul⁸, avaldab isik

⁴ Nt RKPJKo 09.04.2008, nr 3-4-1-20-07, p 18.

⁵ Sama lõike järgnevad punktid ning lõige 2 sätestavad täiendavad valikud elektronpostiaadressiks, kuid antud juhul (s.o advokaadist esindaja) peaks olema kohaldatav eeskätt punkt 1. Vt ka justiitsministri 22.12.2005 määruse nr 57 „[Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kantselei kodukord](#)“ § 61 lg 6.

⁶ Telefoninumbril teavituse saatmise kohta kohtuasja materjalide hulgas teave puudub. Kuna norm on sõnastatud kumulatiivselt („ja“), siis mõlemal viisil teavituse edastamine peab toimuma korrektselt.

⁷ Vabariigi Valitsuse 03.07.2008 määruse nr 111 „[E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus](#)“ Lisa 4 „Tsiviil- ja halduskohtumenetluses e-toimiku süsteemi kantavad andmed“ sätestab punktis 3, et süsteemi kantakse esindaja andmed (nimi, sünniaeg, isikukood, sugu, ametinimetus, menetlusosalise liik), ning punktis 4.1 sidevahenditena sidevahendi liik, telefoninumber või e-posti aadress, sidevahendi staatus. Teisisõnu, kõnealune määrus ei täpsusta, n-õ kust e-posti aadress võetakse. Sellekohast normi ei nähtu ka justiitsministri 28.12.2005 määrusest nr 59 „[Kohtule dokumentide esitamise kord](#)“ (§ 20³).

⁸ Vrd: põhimõtteliselt sätestab advokatuurseaduse § 21, et advokatuuri juhatus peab advokatuuri registrit, milles märgitakse avalikule registrikaardile mh advokaadi tegutsemiskohaks oleva advokaadiühingu nimi ning

teadlikult tahet just nende kasutamise läbi suhelda avaliku võimuga ning tagatud on kõige tõenäolisemalt teabe jõudmine adressaadini.⁹ Kõnealusel juhul oli selliseks elektronpostiaadressiks menetlus@thor.ee (kohtumääruse p 8), kuid e-kiri teavitusega saadeti muul aadressil. Sellist eksimust võib põhimõtteliselt pidada „seaduses sätestatud kättetoimetamise korra“ rikkumiseks ning TsMS § 307 lg 3 kohaldamise eeldus on täidetud.

11. Kohus märkis 24.11.2014 kohtumääruses selgesõnaliselt, et 26.09.2014 määruskaebus on tähtaegselt esitatud – kohus ei kohaldanud TsMS § 311¹ lõike 3 presumptsiooni ega kaalunud ka tähtaja ennistamisega seonduvat (TsMS §-d 67-68). Kuna kohus asus seisukohale, et ta ei saa dokumendi kättetoimetatuks lugemise hetke määramisel lähtuda TsMS § 311¹ lõikest 3 (mille järgi oleks kätte toimetatud 09.09.2014), põhjusel, et elektroonilisel kättetoimetamisel esines seaduses sätestatud menetluskorra rikkumine, ning kohaldas TsMS § 307 lõiget 3 (mille järgi oli kohtu hinnangul kätte toimetatud 25.09.2014), siis **ei ole TsMS § 311¹ lg 3 asjassepuutuv norm**. Kohus ei kohaldanud vaidlusalust normi konkreetses menetluses kohtulahendini jõudmisel.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Nele Parrest
õiguskantsleri asetäitja-nõunik
õiguskantsleri volitusel

advokaadibüroo aadress ja sidevahendid. Advokaat on kohustatud nimetatud andmete muutumisest viivitamata teatama juhatusele muudatuste registrisse kandmiseks.

⁹ Lisaks sätestab TsMS § 200 lg 4, et menetlusosaline ja tema esindaja peavad kohtule ja teistele menetlusosalistele viivitamata teatama oma aadressi ja sidevahendi andmete muutumisest, sealhulgas andmete ajutisest muutumisest, kohtumenetluse kestel.